

RAHANDUSMINISTEERIUM

RIIGIKANTSELEI

Eelarve- ja struktuurikava 2025-2028

Tallinn, 15.10.2024

Sisukord

Sisukord	2
Sissejuhatus	3
Eelarve- ja struktuurikava eesmärk	3
Eelarve- ja struktuurikava koostamine Eestis	3
1 Ülevaade eelarve eesmärkidest	5
2 Makromajanduslikud eeldused	6
Makromajanduse olukord ning väljavaade	6
Makromajanduse eelduste erinevus võrreldes Euroopa Komisjoni pakutud võrdlustrajektooriga	7
3 Eelarveproгноosid ja eelarvestrateegia	9
Eelarvestrateegia	9
Valitsemissektori tulud ja kulud	10
Valitsemissektori võlg	10
Tingimuslikud kohustised	11
4 Reformid ja investeeringud	14
Tabelid	17
Tabel 1a: Valitsemissektori fiskaalkohustus (netokulude kasvu kava)	17
Tabel 1b: Põhinäitajad	17
Tabel 2: Makromajanduslikud eeldused	18
Tabel 3: Väliseeldused	20
Tabel 4: Riigi rahanduse prognoos	21
Tabel 5: Otsustatud tulumeetmete hinnanguline mõju	23
Tabel 6. Eelarve- ja struktuurikavas plaanitud indikatiivsed tulu- ja kulumeetmed	24
Tabel 7a: Valitsemissektori võla ja valitsemissektori nominaalse tasakaalu prognoos koos põhiliste eeldustega (planeeritud eelarvetrajektoori raames)	25
Tabel 7b: Valitsemissektori võla projektsioon ning stress-testide võtmenäitajad, deterministlik stsenaarium ning stohhastiline simulatsioon	26
Tabel 7c: Valitsemissektori võla ja valitsemissektori nominaalse tasakaalu prognoos koos prognoosi aluseks olevate eeldustega (poliitikamuudatusteta alusstsenaariumi puhul)	26
Tabel 7d: Valitsemissektori võla prognoos ja täiendavad eeldused (planeeritud fiskaaltrajektoori puhul)	27
Tabel 9. Muud reformid ja investeeringud	28
Tabel 10: Investeeringuvajadused	32

Sissejuhatus

Eelarve- ja struktuurikava eesmärk

Euroopa Liidu liikmesriikide poolt kokku lepitud Euroopa majanduse juhtimise raamistiku reform jõustus 30. aprillil 2024. aastal. Muudatused puudutavad eelkõige dokumente ja raamistikku, millele tuginedes majanduspoliitika koordineerimine Euroopa Liidus liikmesriikide vahel aset leiab. Euroopa Liidu aluslepingu nõuded, et valitsemissektori eelarvepuudujääki ei tohiks ületada 3% SKPst ja valitsemissektori võlg ei tohiks ületada 60% SKPst, ei ole muutunud.

Euroopa Liidu ühiste eelarvereeplite eesmärk on tagada, et eelarvepoliitika soodustaks kindlat ja stabiilset majandusarengut nii igas liikmesriigis eraldivõetuna kui ka Euroopa Liidus tervikuna. Reeglite reformimise eesmärk oli soodustada majandusoludest lähtuva eelarvepoliitika rakendamist ning automaatsete stabilisaatorite toimet. Samuti oli reformimise eesmärgiks suunata kõrge võlakoormuse ja/või defitsiidiga liikmesriikides eelarvepoliitika usaldusväärsele viisile jätkusuutlikule rajale ja tuua fiskaalkonsolideerimise vajaduse kõrval paremini esile eelarvepoliitika ja struktuursete reformide ning avaliku sektori investeeringute vaheline seos.

Uute majanduspoliitika koordineerimise põhimõtetele järgi hakkavad Euroopa Liidu liikmesriigid alates 2024. aastast koostama riikliku keskpika perioodi eelarve- ja struktuurikava. Selline kava, koos kava täitmise iga-aastaste eduaruannetega, hakkab edaspidi asendama varasemalt liikmesriikide poolt koostatud stabiilsus- või konvergentsiprogramme ning riiklike reformikavu. Liikmesriikide nõuete järgimist jälgitakse edaspidi peamiselt uue nn valitsemissektori netokulukasvu indikaatori kaudu, mis mõõdab avaliku sektori kulude kasvu, mis on kohandatud maksumeetmete ning majandustsüklilist tulenevate kõikumiste suhtes.

Kava eesmärk on määratleda järgmiseks neljaks aastaks eelarvepoliitika trajektoor, mis tagab liikmesriigi kooskõla 3% suuruse eelarvepuudujäägi ja 60% suuruse võlakoorma nõuetega. Kui liikmesriik neile nõuetele ei vasta, siis tuleb kavas kirjeldada riigi rahanduse kohandumist nelja aastase perioodi jooksul nende kriteeriumite täitmiseks jätkusuutlikul moel. Samuti on kava ülesandeks kirjeldada selliseid järgmise nelja aasta reforme ja investeeringuid, mis on seotud Euroopa Poolaasta riigipõhiste soovitude raames tuvastatud probleemide lahendamise või mis suurendavad riigi majanduskasvu ja majanduse kestlikkust. Valitsemissektori rahanduse kohandumist saab pikendada seitsme aastani, kui riik võtab kohustuse ellu viia struktuurireforme või avalikke investeeringuid, mis võivad kasvatada majandust ja tugevdada eelarve jätkusuutlikkust koos teiste kriteeriumidega.

Eelarve- ja struktuurikava koostamine Eestis

Käesolev eelarve- ja struktuurikava on esimene kava, mille Eesti on koostatud vastavalt Euroopa Liidu uuendatud majanduse juhtimise raamistikule. Kuna käesoleva aasta kevadise hinnangu kohaselt ületas Eesti valitsemissektori eelarvepuudujääk 3% SKPst 2023. aastal ja ka Euroopa Komisjoni kevadises prognoosis ületas 2024. aasta prognoositav eelarvepuudujääk 3% piiri, edastas Euroopa Komisjon Eestile ka võrdlustrajektoori¹, millest tuli käesoleva kava koostamisel eelarvepoliitikat plaanides Eestil lähtuda.

¹ Euroopa Komisjoni edastatud mitmeaastane netokulude trajektoor, et raamistada riiklike keskpika perioodi eelarve- ja struktuurikavade koostamisel dialoogi liikmesriikidega, kelle valitsemissektori võlg ületab 60 % SKPst või valitsemissektori eelarvepuudujääk ületab 3 % SKPst

Eesti eelarve- ja struktuurikava lähtub Euroopa Komisjoni koostatud võla jätkusuutlikkuse analüüsi meetodist, rahandusministeeriumi 2024. aasta suvisest majandusprognosist, pikaajalise strateegia „Eesti 2035“ tegevuskavast, Eesti 2025. aasta riigieelarve eelnõust ning Eesti 2025-2028. aasta riigi eelarvestrateegiast.

Pikaajaline strateegia „Eesti 2035“ suunab meie riigi järgmise 15 aasta otsuseid ja on aluseks eurotoetuste planeerimisele ja riigieelarve koostamisele. Strateegia võeti Riigikogu poolt 2021. vastu aastal ja pikaajalisest strateegiast lähtuvad valdkonna arengukavad. Strateegia tegevuskava uuendab Vabariigi Valitsus iga aasta kevadel. Strateegia koostamisse kaasati laialdaselt koostööpartnereid ja sidusrühmi. Kokku on „Eesti 2035“ loomises kaasa mõelnud ja öelnud pea 20 000 Eesti inimest.

Riigi eelarvestrateegia (eelarvestrateegia) määrab riigi eelarvepoliitika põhisuunad ning kajastab Vabariigi Valitsuse eesmäärke, mida eelarvestrateegia perioodil kavatsetakse ellu viia koos rahastamiskavaga eelseisvaks neljaks aastaks. Eelarvestrateegia viib kokku eelarvepoliitilised ja valdkondlikud eesmärgid ning seostab need makromajandus- ning rahandusprognosidel põhinevate rahaliste võimalustega. Fiskaalpoliitilised valikud avaldavad mõju riigi majanduspoliitikale.

Riigi eelarvestrateegia koostamisel tuginetakse valdkonna arengukavale. Iga arengukava elluviimiseks on moodustatud arengukava juhtkomisjon, kellele tutvustatakse enne heaks kiitmist riigi eelarvestrateegia aluseks olevaid tulemusaruandeid. Programmide uuendamisel tagab programmi uuendamise eest vastutav ministeerium, et koostööpartnerid ja sidusrühmad on kaasatud. Valitsus on kaasamiseks andnud ka arengukava koostajatele suunised „Kaasamise heas tavas“.

Kava järgimisega tagatakse, et Eesti eelarvepoliitika on järgmisel neljal aastal jätkuvalt kooskõlas Euroopa Liidu Stabiilsuse ja kasvu paktiga ning Euroopa Liidu majanduspoliitika koordineerimise nõuetega.

1 Ülevaade eelarve eesmärkidest

Euroopa Liidu (EL) majandusjuhtimise raamistiku kohaselt kasutatakse iga liikmesriigi eelarve trajektoori määramiseks ja selle üle järelevalve teostamiseks riiklikult rahastatavat esmaste netokulude² kasvu. Kui ELi Nõukogu selle eelarve trajektoori vastu võtab, saab sellest ainus eelarve eesmärk, mis kehtestab lae, millest liikmesriigid ei tohi üle minna.

Eelarve trajektoor põhineb võla jätkusuutlikkusel ja on iga riigi jaoks spetsiifiline, sõltudes makromajanduslikest ja eelarvelistest riskidest. Sellest tulenevalt tagab käesolevas plaanis esitatud netokulude trajektoor valitsemissektori võlakoormuse jäämise alla 60 protsendi sisemajanduse koguproduktist (SKP) ja eelarvepuudujäägi hoidmise alla 3 protsendi SKP-st keskpikas perspektiivis, arvestades ka elanikkonna vananemisega seotud kulusid ning muude ebasoodsate stsenaariumide realiseerumist.

Kavaga seatav netokulude kasvu trajektoor ning Euroopa Komisjoni võrdlustrajektoor, mis edastati Eestile 2024. aasta juunis, on toodud tabelis 1. Eesmärgiks seatav riiklikult rahastatav esmaste netokulude kasv ületab kõigil aastatel Euroopa Komisjoni võrdlustrajektoori. Ületamise põhjuseks on võrdlustrajektooris sisaldunud varu ehk nii-öelda eelarveruumi maksimaalne kasutamine selliselt, et majandusjuhtimise raamistiku nõudeid sätestava Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määruse (EL) 2024/1263 nõuded oleksid täidetud. Täiendav eelarveruum kasutatakse kaitsekulude ja investeringute tegemiseks. Teine võrdlustrajektooriga kõrvale kaldumise põhjus on erinev eeldus hinnakasvu ehk SKP deflaatori kohta. Kavas kasutatud 2025. aasta SKP deflaatori hinnang põhineb rahandusministeeriumi suveprognoosil. Sellisest eeldusest lähtuvalt seatud eelarve eesmärk tagab eelarvepuudujäägi püsimise tasemel, mis ei ületa 3 protsenti SKP-st ning struktuurse eelarvepuudujäägi, mis ei ületa maksimaalselt lubatavat 1,5 protsenti SKP-st.

Käesolevale fiskaal-struktuurikava koostamisele eelnes riigi eelarvestrateegia koostamine aastateks 2025-2028. Eelarvestrateegia põhineb rahandusministeeriumi suvisel majandusprognoosil, mis erineb netokulukasvu trajektoori aluseks olevast prognoosist.

Tabel 1. Eesti riiklikult rahastatav esmaste netokulude kasv, protsentides

	2024	2025	2026	2027	2028	2025-2028 keskmine
Euroopa Komisjoni võrdlustrajektoor		3,3	3,3	2,9	2,9	3,1
Eesti riiklikult rahastatav esmaste netokulude kasv	1,9	7,1	5,1	3,6	3,2	4,7

² Valitsemissektori kulud, millest on maha arvatud intressikulud, kaalutusõigusel põhinevad tulumeetmed, EL programmide kulud, mis kaetakse täielikult EL vahenditest saadava tuluga, riikide kulud EL rahastatavate programmide kaasrahastamiseks ja töötuskindlustushüvitiste kulude tsüklilised elemendid

2 Makromajanduslikud eeldused

Antud peatükk kirjeldab makromajanduslikke eeldusi, mis on EL Nõukogu määruse 2024/1263 kohaseks aluseks käesolevas programmis toodud netokulukasvu arvutustele. Eesti netokulukasvu arvutamise aluseks on EL ühtselt kokku lepitud metoodika kohased eeldused majanduskasvu, potentsiaalse kasvu ning SKP deflaatori kohta. Seetõttu on siin kavas toodud makromajanduslikud projektsioonid aastateks 2025-2028 erinevad rahandusministeeriumi suvises prognoosis toodud näitajatest, mis olid aluseks järgmise aasta eelarve eelnõu ning aastate 2025-2028 riigi eelarvestrateegia koostamisele.

Sealhulgas pärineb käesolevas kavas toodud potentsiaalse majanduskasvu hinnang Euroopa Komisjoni kevadprognoosist. Võrreldes Euroopa Komisjoni saadetud võrdlustrajektoori aluseks olnud majandusnäitajatega, oleme reaalse majanduskasvu puhul lähtunud 16. augustil revideeritud SKP aegreast ning aastate 2024-25 puhul vastab reaalkasvu ootus rahandusministeeriumi suvisele prognoosile. Aastate 2026-28 puhul on SKP reaalkasvu trajektoor korrigeeritud selliselt, et oleks täidetud ühtse metoodika kohane toodangulõhe täielik sulgumine aastaks 2028. Vastavalt kokku lepitud metoodikale oleme SKP deflaatori projektsiooni puhul lähtunud rahandusministeeriumi suvisest prognoosist kuni aastani 2025 ning pärast seda toimuvast lähenemisest T+10 referentsväärtusele ehk inflatsiooni tulevikutehingute väärtusele.

Makromajanduse olukord ning väljavaade

Suvises majandusprognoosis kohaselt pöördub majandus 2024. aasta lõpus kasvule, kuid on aasta kokkuvõttes siiski 1-protsendilises languses. 2024. aasta kevadkuudel ja suve alguses ei olnud tugevaid märke majandusaktiivsuse olulisest tõusust. Seetõttu ootame suvises prognoosis, et majandus hakkab kasvama hiljem. Arvestades sügisel kokku lepitud eelarvemeetmeid, kasvab majandus järgmisel aastal 2,1%. Majanduse taastumist toetab olukorra paranemine nii tööstus-, ehitus- kui ka teenuste sektoris.

Välisnõudluse oodatav elavnemine 2024. aasta teisel poolel hakkab avalduma ka Eesti ekspordimahtude taastumises. 2023. aastal Eesti eksport langes oluliselt. Selle põhjusteks olid Eesti ekspordi sihtriikide suhteliselt nõrk majanduslik olukord, Eesti eksportööride kulutaseme tõus ja soodsa importtoorme kadumine ning transiitvedude langus. 2024. aasta kokkuvõttes ootame ekspordi väikest langust, kuigi teisel poolaastal pöördub see kasvule. Ekspordi jõulisemat taastumist võib oodata järgmisel aastal. Ekspordi maht võiks taastuda 2022. aasta ehk languseelsele tasemele 2027. aastal.

Sissetulekute ostujõu kasv, tarbimiskindluse kosumine ja vähenevad intressimaksud pööravad eratarbimise tõusule. 2024. aastal ületab sissetulekute kasv selgelt hinnatõusu ja intressimaksud hakkavad vähenema, mistõttu on tarbimise kasvuks tingimused taas loodud. Erasektori investeeringud ootavad aga majandusolude tuntavamalt paranemist. Eksporditurgude kosumine ja intressimäärade langus peaks taastama tavapärase investeeringute taseme alates 2025. aastast.

Välis- ja sisemaised tegurid, aga ka maksumeetmed toovad kaasa mõningase hinnatõusu kiirenemise järgmisel aastal. 2024. aasta esimest poolt iseloomustanud inflatsiooni aeglustumise trend on nüüdseks läbi saanud, inflatsiooni 2,5%ne madaltase jäi juunikuusse. Sügiskuudel võib oodata tarbijahindade tõusu kiirenemist tulenevalt energiahindade languse taandumisest, oodatava majanduse elavnemisega kaasnevast mõjust ning osade toidutoormete kallinemisest välisturgudel. Otsustatud maksumeetmed toovad 2025. ja 2026. aastaks kaasa inflatsiooni ajutise kiirenemise.

Suurema mõjuga tarbijahindadele avaldavad automaks, käibemaksu standardmäära tõstmine 2 protsendipunkti võrra ning erinevate aktsiiside tõusud. Selle tulemusel kiireneb tarbijahindade tõus 2025. aastal 5 protsendini ning inflatsioon püsib tavapärasest kõrgem ka 2026. aastal, kuid järgnevatel prognoosiaastatel stabiliseerub inflatsioon 2% juures.

Suuremad koondamised on seljataga, aga tööpuuduse tipp võiks jääda käesoleva aasta lõppu. Ettevõtete ootused nii kasvuväljavaatele kui ka uute töötajate palkamisele on viimastel kuudel veidi parenenud, kuid jäävad ajaloolises võrdluses endiselt madalaks, mistõttu ootame käesoleva aasta lõpus tööpuuduse väikest kasvu, sh osaliselt hooajaliste tegurite tõttu. Tööturu seisu on suhteliselt soodsana hoidnud töötajate arvu hoidmine ettevõtete poolt, et olla valmis uueks kasvutsükliks. Seega kui majanduskasv hakkab tasapisi taastuma käesoleva aasta teisest poolest, siis võib hõive suurenemist oodata viitajaga ehk alles 2025. aasta keskpaigast. Pikemaajaliselt piirab edasist hõive kasvu juba praegu kõrge osalusmäär ning oskustööjõu nappus. Seetõttu ei prognoosi me alates 2027. aastast märkimisväärset töötajate arvu kasvu. Tööpuudus stabiliseerub prognoosiperioodi lõpuks oma normaaltasemele 6% lähedusse.

Palgakasvu surved vähenevad koos hinnatõusu aeglustumisega. Inflatsioonisurve vähenemise ning käibekasvu aeglustumise tõttu rauges erasektori palgakasv eelmise aasta jooksul ning jõudis 2024. aasta suve alguseks 6-7% lähedale. Prognoosi kohaselt aeglustub palgakasv veelgi, ulatudes käesoleva aasta teises pooles veidi üle 5%. Palgatöötaja ostujõu taastumine võtab aega – netopalga ostujõud taastub kehtivate maksuseaduste kohaselt sõjaeelsele tasemele umbes 2025. aasta lõpuks.

Makromajanduse eelduste erinevus võrreldes Euroopa Komisjoni pakutud võrdlustrajektooriga

Allpool on toodud tabel 2 Euroopa Komisjoni poolt saadetud võrdlustrajektoori aluseks olnud makromajanduslike eeldustega ning nende võrdlusega käesolevas kavas toodud netokulukasvu makromajanduslike eeldustega. Vastavalt määrusele võib võrdlustrajektoori eeldustest erineda juhul, kui see on majanduslikult põhjendatud. Potentsiaalse kasvu osas oleme lähtunud Euroopa Komisjoni kevadprognoosi hinnangust. Olulisemad erinevused võrdlustrajektooriga tulenevad reaalse SKP aegrea korrigeerimisest ning 2025. aasta majanduskasvu ja deflaatori prognoosi muutusest võrreldes kevadise ootusega.

Reaalse SKP prognoos 2025. aastaks lähtub rahandusministeeriumi suvisest ootusest, mille kohaselt lükkub kevadel oodatud majanduskasvu taastumine edasi ning eelarvemeetmete tõttu saab taastumise tempo olema mõõdukam. Aastate 2026-28 majanduskasvu projektsiooni puhul on lähtutud eeldusest, et toodangulõhe sulgub täielikult aastaks 2028 ning lõhe sulgumine toimub igal aastal võrdses osas. See kokkuvõttes annab veidi teistsuguse kasvuprofiili võrreldes võrdlustrajektoori eeldustega, kuid keskmine kasv nelja aasta jooksul eri erine oluliselt.

Võrreldes võrdlustrajektoori eeldustega on vahepeal selgunud järgmisteks aastateks planeeritud eelarvemeetmed, mis ei sisaldunud varasemates prognoosides. Eelarvepositsiooni parandavatel meetmetel ehk erinevatel maksumuudatustel ning kulukärbetel on oluline mõju makromajanduslikele näitajatele ehk majanduskasvule, inflatsioonile ning sissetulekutele. See on ka peamine põhjus, miks netokulukasvu eelduste puhul on SKP deflaatori kasvuootus märkimisväärselt tõusnud ning see mõjutab ka nominaalse SKP ehk jooksevhindades majanduskasvu projektsiooni, mis on arvatud reaalse SKP kasvu ning SKP deflaatori kaudu. Suvises prognoosis näeme, et majanduskasvu taastumisega kaasneb alusinflatsiooni ning toidukaupade hinnatõus. Tulevikutehingud ning elektri hinnas sisalduvate tasude tõus tõstab energiahindu. Suvises prognoosi kohaselt kiireneb tarbijahindade

tõus viie protsendini. See sisaldab nii käesoleval sügisel otsustatud kaudsete maksude tõuse kui ka varem otsustatud energiakandjate aktsiisitõuse. Järgmisel aastal hakkab kehtima automaks, mis tänaste hinnangute kohaselt panustab järgmise aasta inflatsiooni 1,2 protsendipunkti ulatuses. Standardkäibemaksu tõus 2 protsendipunkti võrra 2025. aasta keskpaigast tõstab hindu kokku 1,4 protsendipunkti võrra, kuid mõju avaldub järgneva kahe aasta jooksul. Bensiini, alkoholi ja tubaka aktsiisi tõus lisab 2025. aasta inflatsioonile 0,2 protsendipunkti. Varem otsustatud energiakandjate aktsiisiredel, mille käigus taastuvad 2027. aastaks diislikütuse, elektri ja maagaasi koroonaeelsed aktsiisimäärad, lisavad inflatsioonile 0,07 protsendipunkti aastas.

Aastate 2026-28 puhul on kokku lepitud meetodika kohaselt eeldatud SKP deflaatori kohandumist T+10 referentsväärtusele ehk inflatsiooni tulevikutehingute väärtusele. Inflatsiooni tulevikutehingute sihtväärtus on Eesti puhul 2,6% ning seda eeldust ei ole muudetud võrreldes võrdlustrajektoriga.

Tabel 2. Makromajanduslike eelduste erinevus võrdlustrajektoriga

		2025	2026	2027	2028	Keskmine
Võrdlustrajektor	Reaalne SKP	1,8	2,6	2,7	1,5	2,2
	Nominaalne SKP	4,2	5,0	5,1	4,0	4,6
	SKP deflaator	2,3	2,4	2,4	2,4	2,4
	Potentsiaalne kasv	1,0	0,9	0,5	0,5	0,7
Netokulukasvu eeldused	Reaalne SKP	2,1	2,5	2,0	2,0	2,1
	Nominaalne SKP	6,2	6,2	5,3	4,9	5,6
	SKP deflaator	4,0	3,6	3,2	2,8	3,4
	Potentsiaalne kasv	1,0	0,9	0,5	0,5	0,7

3 Eelarveprognoosid ja eelarvestrateegia

Valitsuse eelarvepoliitika eesmärgiks käesoleva eelarvestrateegia perioodil on jätkuvalt koroonakriisi ning Venemaa-Ukraina sõja tõttu süvenenud eelarvepuudujäägi vähendamine. Valitsemissektori eelarvetasakaalu suunas liikumiseks tuleb otsida kulude kokkuhoiuukohti ning kerkinud kuluvajadustele tuleb leida püsivad katteallikad. Pikemas perspektiivis on valitsuse eelarvepoliitika põhieesmärk toetada makromajanduslikku stabiilsust läbi turgude paindlikkuse ja efektiivsuse ning ohjata majanduse tasakaalustatud arengut ohustavaid riske.

Koroonakriisi tagajärjel ning Venemaa-Ukraina sõja tõttu valitseb majanduses jätkuvalt keeruline olukord. Nõrga väliskeskonna ja muutunud geopoliitilise olukorra tulemusena jääb tegelik majandusareng lähiaastatel oluliselt alla potentsiaalse taseme. 2020-2023 aastatel kehtinud eelarveeeglite vabastusklausel on lubanud paisutada defitsiiti ning võlataset. Valitsus on kinnitanud kindlat tahet vältida ülemäärast eelarvedefitsiiti ehk nominaalne eelarvepuudujääk ei tohi ületada 3% SKPst, arvestades sealjuures ka kasvanud julgeolekukulud. Vaatamata EL-i tasandil kehtestatud netokulude kasvul põhineval eelarveeeglistikule kavandatakse Eestis eelarvepoliitikat endiselt eelarvepuudujäägist lähtuvalt, millele lisaks tuleb nüüd edaspidi jälgida ka kulude kasvu piiravat indikaatorit.

Eelarvestrateegia

2024. aasta septembris koostatud riigi eelarvestrateegias otsustas Vabariigi Valitsus vähendada rahandusministeeriumi suvises majandusprognoosis prognoositud nominaalset eelarvepuudujääki igal aastal hoides defitsiidi püsivalt alla 3% SKPst. **Struktuurseks puudujäägiks** prognoositakse sel aastal 0,3% SKPst. Nominaalse puudujäägi samal tasemel püsimisel suureneb lähiaastatel struktuurne puudujääk negatiivse toodangulõhe vähenemise tingimustel, kuid väheneb seejärel 2028. aastaks 1,4%ni SKPst. Eelarve- ja struktuurikavas võetud makromajanduse ning riigirahanduse eelduste kohaselt kujuneb 2025. aasta Eesti struktuurseks defitsiidiks 1,2% SKPst ning aastatel 2026 – 2028 1,5% SKPst. Riigirahanduse näitajate osas eeldatakse eelarve- ja struktuurikava trajektoori seadmisel, et kava kehtivusaja jooksul säilib 2024. aasta tulude (ilma välisvahenditeta) suhe SKPst ning uute tulumeetmete lisandumisega ei arvestata.

Euroopa Liidu eelarveeeglitele vastavuse tagamiseks on liikmesriigid kohustatud tagama, et **netokulude kasv** ei ületaks EL Nõukogu poolt neljaks aastaks kehtestatavat eelarve trajektoori. Euroopa Komisjon arvutab protsessi algatuseks netokulude kasvu võrdlustrajektoori, tuginedes oma prognoosidele ja ühtlustatud meetodile riikide lõikes. Eesti tegeliku netokulude kasvu on arvanud Rahandusministeerium tuginedes 2024. aasta septembris koostatud riigi eelarvestrateegiale aastateks 2025-2028. Nende arvutuste kohaselt on netokulude oodatav kasv 2025. aastal 6,4% (vt tabel 2). See kasv peaks järk-järgult vähenema, jõudes 2028. aastaks 2,2%-ni. Riigi eelarvestrateegia netokulude kasv jääb kõigil aastatel alla eelarve- ja struktuurikavaga seatavast kulukasvust, tulenevalt peamiselt erinevustest eeldustes ja meetodikates. Kiiremat tegelikku kulukasvu ei võimalda lähiaastatel 3% SKPst defitsiidipiiri respektseerimine.

Tabel 3. Eesti netokulude kasv, protsentides

	2025	2026	2027	2028	2025-2028 keskmine
Eestile lubatav netokulude kasv	7,1	5,1	3,6	3,2	4,7
Netokulude kasv riigi eelarvestrateegias	6,4	4,7	3,6	2,2	4,5

Valitsemissektori tulud ja kulud

Valitsemissektori tulud ulatuvad 2024. aastal 42,0%-ni SKPst (vt tabel 4), mis tähendab võrreldes 2023. aastaga valitsemissektori tulude osatähtsuse suurenemist 1,5 protsendipunkti võrra nominaalses SKPs ehk täpsemalt 1,0 miljardi euro võrra. Käesolevas fiskaal- ja struktuurikavas eeldatakse tulumeetmete lisanduva mõju mahuks 2024. aastal 0,533 miljardit eurot ehk 1,36% SKPst. Enim suurendavad tulumeetmed 2024. aastal valitsemissektori tuludest tootmis- ja impordimakse 01.01.2024. aastal jõustunud käibemaksu standardmäära tõusu tõttu 20%-lt 22 %-ni, mille mõjuks on hinnanguliselt 230 miljonit eurot (vt tabel 5). Tootmis- ja impordimaksudest on 2024. aasta tulumeetmete mahuks on 135 miljonit eurot, millest moodustavad peamise osa tulumaks finantssektori erakorralistelt dividendidelt ja alates 01.01.2025 juriidilise isiku tulumaksumäära tõstmisega seonduvalt suurem tulumaksu laekumine (vt tabel 5). Muude tulude osatähtsus suureneb võrreldes 2023.aastaga 0,3 protsendipunkti võrra nominaalses SKP-s nii keskkonnatasude kui ka mittemaksuliste tulude kasvu tõttu.

Valitsemissektori kulud ulatuvad 2024. aastal 44,9%-ni SKPst (vt tabel 4), kasvades võrreldes 2023. aastaga 1,8 protsendipunkti võrra nominaalses SKPs ehk täpsemalt 1,14 miljardi euro võrra. 2024. aasta lisaelarve ja 2025-2028 riigieelarvestrateegia meetmed on vähendanud valitsussektori kulusid 2024. aastal üle veidi 220 miljoni euro võrra. Täiendavad kulutused riigikaitsele ja julgeolekule ning seadusest tulenevad kohustused sotsiaaltoetuste ja hüvitiste maksmisele aga suurendavad kulude osatähtsust SKPs võrreldes 2023. aastaga. 2025-2028 riigieelarvestrateegias kajastatud kulumeetmetest vähendavad 2024. aasta kulusid aastatevahelised kulude ümbertõstmised ja investeringute nihutamised hilisematesse aastatesse. Kokku vähendavad võrreldes suveprognoosiga 2025-2028 riigieelarvestrateegia kulumeetmed valitsussektori kulusid 93 miljoni euro võrra, mis jaguneb enam-vähem võrdselt nii vahetarbimise, hüvitised töötajatele kui ka investeringute vahel.

Valitsemissektori kulude kasvu panustavad 2024. aastal enim sotsiaaltoetused 449 miljoni euroga ja vahetarbimine 271 miljoni euroga. Vahetarbimise kasv tuleb peamiselt vahetarbimises kajastatavate kaitseotstarbeliste kulutuste, milleks on kulutused laskemoonale, rakettidele ja miinidele ning kaitseotstarbelise varustuse hooldusele ja remondile. Sotsiaaltoetuste kasvust enamuse ehk 331 miljonit eurot moodustab riiklike vanaduspensionide suurenemine pensionide indekseerimise tõttu. Valitsemissektori investeringute osakaal nominaalses SKPs suureneb 2023. aastaga võrreldes 0,2 protsendipunkti võrra mahukate kaitseotstarbeliste investeringute tõttu. Kaitseotstarbeliste investeringute mahu suurenemine kajastub riiklikult rahastatud investeringute kasvus.

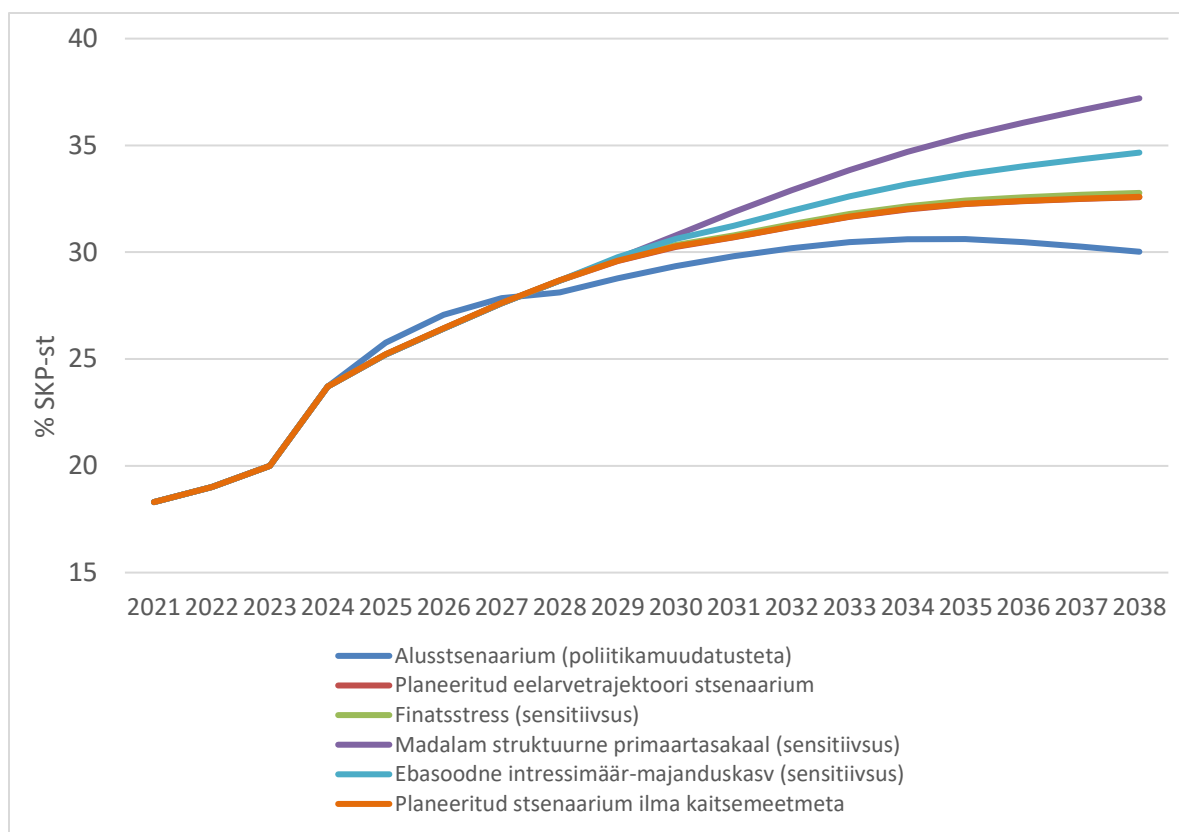
Valitsemissektori võlg

Eesti eelarvepoliitika põhieesmärk iseseisvusaastate jooksul on olnud hoida valitsemissektori eelarvepositsioon kesk-pikal perioodil tasakaalu lähedal, mis on omakorda väljendunud madalas võlakoormuse tasemes. 2020. aasta COVID pandeemia mõju avaldas võlakoormuse kasvule rekordilist mõju, samuti järgnes Vene agressiooni kriis. Euroopa Liidu riikide keskmine võlatase on viimase kümne aasta jooksul olnud keskmiselt umbes 84% SKP-st, siis Eesti võlakoormus on samal ajal olnud keskmiselt 13%, jõudes 2023. aasta lõpuks 19% juurde SKP-st.

Võla prognoosi stsenaariumid, mis on antud peatükis esitatud, põhinevad Euroopa Komisjoni ühtsel kokkulepitud võla jätkusuutlikkuse analüüsi ehk Debt Sustainability Analysis (DSA) meetodikal. Eesti puhul näitavad kõik DSA stsenaariumid, et võlatase püsib kogu prognoosiperioodi vältel oluliselt allpool kehtestatud lävendit. Sealjuures küündib võlatase planeeritud eelarvetrajektoori stsenaariumi

puhul 32,6%-ni SKP-st 2038.a lõpuks, mis jääb oluliselt alla 60% lävendile. Seega, planeeritud eelarvetrajektoori stsenaariumis püsib võlg prognoosiperioodi jooksul mõõdukas kasvus, mis viitab sellele, et ette nähtud kohandus hoiab võla suhet alla 60%, kuid ei taga selle stabiilsust kesk-pikas perspektiivis. DSA stohhastiline simulatsioon näitab, et 40% tõenäosusega võlg perioodil 2028-2033 väheneb. Samuti saab stohhastilise võla prognoosi tulemuste põhjal järeldada, et 2033. aastal jääb 90 protsendilise tõenäosusega võlg alla 48 protsendi SKP-st.

Joonis 1. Võla stsenaariumid

Planeeritud eelarvetrajektoori stsenaariumi kohaselt kasutab Eesti alates 2025. aastast kuni 2028. aastani ära kogu majandusjuhtimise määrusega võimaldatava fiskaalruumi, hoides samal ajal 3% SKPst defitsiidikriteeriumi suhtes siiski 1,5% SKPst struktuurset turvavaru. Selle tulemusena on võla suhe SKP-sse 2038. aasta lõpus 2,6 protsendipunkti võrra kõrgem võrreldes alusstsenaariumiga (poliitikamuudatusteta). Sealjuures jääb mõlemal juhul võlg siiski oluliselt alla 60% SKPst piiri.

Võla stsenaariumid (prognoosid) näitavad, et Eesti fiskaalstrateegia potentsiaalse majanduskasvu ja võla arengute kontekstis tagab võla püsimise suhteliselt madalal tasemel ka kesk-pikas perspektiivis. See loob piisavad tagatised lepinguliste kohustuste täitmiseks, arvestades vananemiskulusid ja erinevaid riskistsenaariume.

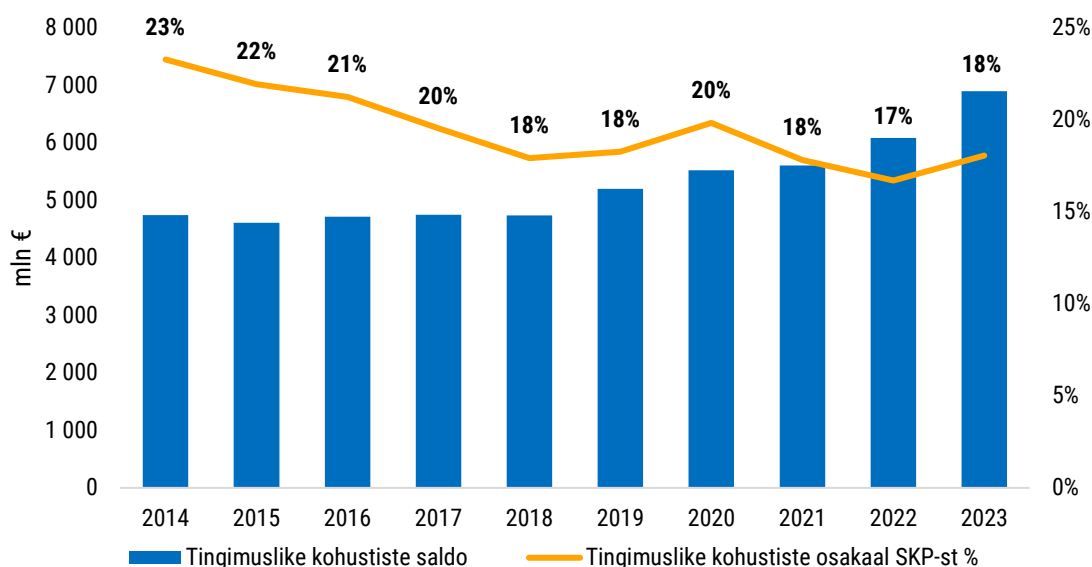
Tingimuslikud kohustused

Valitsemissektori tingimuslikud kohustused on viimase kümne aasta jooksul olnud vahemikus 4,74 kuni 6,90 miljardit eurot, kasvades 2023. aasta jooksul 810 miljoni euro võrra. Samas on kümne aastaga

valitsemissektori tingimuslike kohustiste osakaal SKP-st vähenenud 5 protsendipunkti võrra, moodustades 2023. aasta lõpul 18 protsenti SKP-st.

Eesti kaks suurimat kohustist – sissemaksmata osalused rahvusvahelistes finantsinstitutsioonides (2,04 miljardit eurot) ja riigigarantiid (1,98 miljardit eurot) moodustasid 2023. aastal valitsemissektori tingimuslikest kohustistest 59 protsenti. Võrreldes 2022. aastaga suurenesid need tingimuslikud kohustised 340 miljoni euro võrra, kuna Eestile kehtisid 12 aastat Euroopa Stabiilsusmehhanismiga (ESM) liitumisest vähendatud osalusega ülemineku periood, mis lõppes 2023. aasta jaanuaris. Sellega seoses suurenes Eesti osalus, sealhulgas sissemaksmata osalus Euroopa Stabiilsusmehhanismi kapitalis. Riigigarantiidest 1,55 miljardit eurot ehk 76 protsenti moodustab Euroopa Finantsstabiilsusmehhanismi võlakohustistele antud garantii ning 262,0 miljonit eurot ehk 13 protsenti Ettevõtluse ja Innovatsiooni SA ettevõtlus- ja eluasemelaenude käendused ning ekspordigarantiid. Ülejäänud väiksemad garantiid on antud rahvusvahelistele finantsinstitutsioonidele laenude või erinevate projektide garanteerimiseks. Laenude ja riigigarantiide andmise otsustab Valitsus Riigikogu määratud piirmäära ehk limiidi ulatuses.

Joonis 2. Valitsemissektori tingimuslike kohustiste maht (mln €) ja osakaal SKP-st

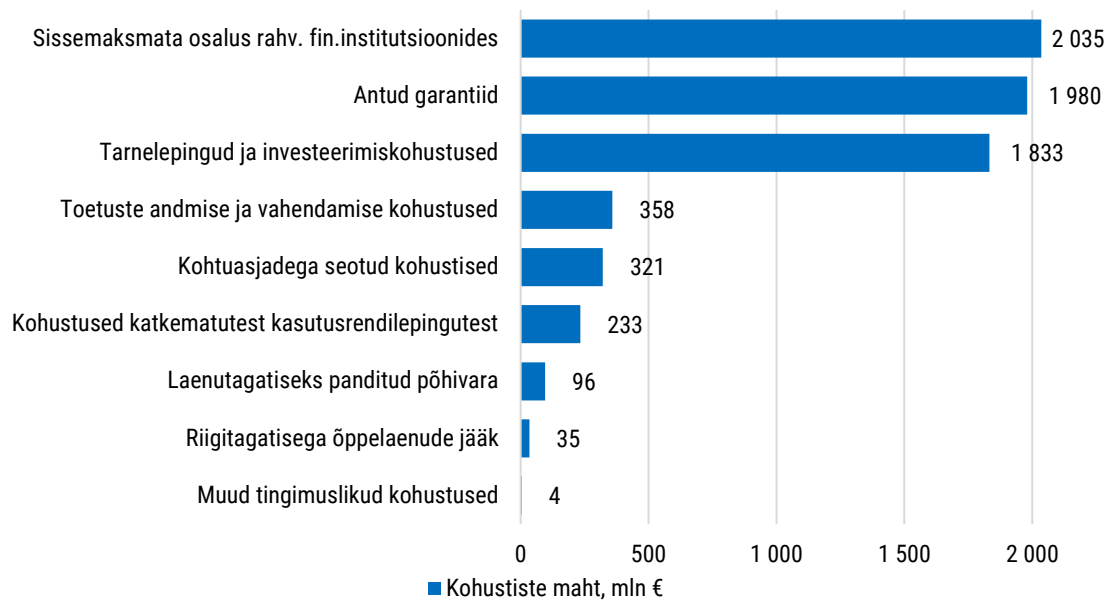

Rahandusministeerium lähtub riigisiseste laenude ja riigigarantiide andmisel passiivsest laenupoliitikast: laenu või riigigarantiid antakse vaid põhjendatud juhtudel olukorras, mil pangad annavad laenu väga ebamõistlikel tingimustel või ei anna üldse. Iga laenu või riigigarantii andmise juhtumit hinnatakse eraldi. Laenude ja riigigarantiide andmise otsustab valitsus iga-aastases riigieelarves riigikogu määratud piirmäära ehk limiidi ulatuses. Rahvusvahelise riigigarantii andmise otsustab riigikogu.

Riik peab rahvusvaheliste finantsinstitutsioonide nõudmisel tasuma oma sissemaksmata osaluse eest kokku 2,04 miljardit eurot, millest suurim kohustis 1,59 miljardit eurot on Euroopa Stabiilsusmehhanismi ees. Muude finantsinstitutsioonide sissemaksmata osalused on oluliselt väiksemad: näiteks Euroopa Investeeringupangal 188 miljonit eurot, Maailmapangal 141 miljonit eurot, Põhjamaade Investeeringupangal 69 miljonit eurot. Ülejäänud tingimuslikud kohustised on seotud tarnelepingute ja investeerimiskohustistega (1,83 miljardit, 26 protsenti tingimuslikest kohustistest), toetuse andmise ja vahendamise kohustistega (358 miljonit, viis protsenti tingimuslikest kohustistest)

ning kohtuasjadest, muudest lepingutest ja tagatistest tulenevate kohustistega (kokku 689 miljonit, kümme protsenti tingimuslikest kohustistest).

Joonis 3. Valitsemissektori tingimuslikud kohustised liigiti

4 Reformid ja investeeringud

Riigipõhine soovitus

1. Esitada õigeaegselt keskpika perioodi eelarve- ja struktuurikava. Piirata kooskõlas reformitud stabiilsuse ja kasvu pakti nõuetega netokulude kasvu 2025. aastal määrani, mis on kooskõlas muu hulgas valitsemissektori eelarve puudujäägi vähendamisega allapoole aluslepingus sätestatud kontrollväärtust 3 % SKPst ja valitsemissektori võla hoidmisega mõistlikul tasemel keskpikas perspektiivis. Laiendada maksubaasi ning parandada tervishoiu ja pikaajalise hoolduse kättesaadavust ja rahastamist.

Suuremad reformid ja algatused

- **Maksumuudatuste komplekt** (mootorsõidukimaksu kehtestamine, muudatused tulumaksuseaduses ja aktsiisimäärade muutmine; tähtajalise julgeolekumaksu kehtestamine). Riigi eelarvestrateegia 2025-2028 näeb ette laiapindse julgeolekumaksu kehtestamise - alates 2025. aastast juulist tõstetakse käibemaksu kahe protsendipunkti võrra 24 protsendile, alates 2026. aastast lisanduvad füüsiliste isikute kõikide tulude maksustamine kahe protsendiga ja ettevõtete kasumite maksustamine kahe protsendiga. Julgeolekumaks kehtestatakse ajutiselt kuni 2028. aasta lõpuni. Lisaks on planeeritud tõsta lisaks juba kehtestatud aktsiisitõusudele alkoholi- ja tubaka aktsiisimäärasid täiendavalt 5% aastast ning aktsiisitõusud 5% aastast on ette nähtud ka bensiiniaktsiisile.
- **Eelarverevisjoni läbiviimine (2023-2027)** Riigieelarve revisjoni kava kiideti heaks 31.08.2023 valitsuskabineti nõupidamisel. Kõikide ministriumide valitsemisalad analüüsitakse ühe korra läbi aastaks 2027. Revisjoni eesmärk on riigi eelarvevahendite tõhus kasutus ning riigi eesmärkidest lähtuvalt asjakohaste teenuste ja tegevuste pakkumine optimaalsete kuludega.

Riigipõhine soovitus

2. Jätkata taaste- ja vastupidavuskava, sealhulgas REPowerEU peatüki kiiret ja tulemuslikku rakendamist, tagades reformide ja investeeringute lõpuleviimise 2026. aasta augustiks. Kiirendada ühtekuuluvuspoliitika programmi rakendamist. Jätkata vahhindamise raames keskendumist kokkulepitud prioriteetidele, võttes meetmeid pikaajalise hoolduse sektori vajaduste paremaks rahuldamiseks, kaaludes samal ajal võimalusi, mida pakub Euroopa strateegiliste tehnoloogiate platvormi algatus konkurentsivõime parandamiseks.

Suuremad reformid ja algatused

- **Taaste- ja vastupidavuskava rakendamine.**
- **Erihoolekande kvaliteedi ja kättesaadavuse parandamine.** Selleks, et parandada erihoolekande kvaliteeti ja kättesaadavust on vajalik tagada teenuste jätkusuutlik rahastamine, vähendada teenuskohtade järjekordi ja suurendada fookust kogukonnapõhiste teenuste arendamisele. Euroopa Liidu ja riigieelarve vahendite toel on 2024. aastaks reorganiseeritud 14 asutust 1725 teenuskohaga ja juurde loodud 514 uut kogukondliku elamise teenuskohta. Peale 2027. aastat reorganiseerimisega lõpuni jõudmiseks on vaja reorganiseerida veel 5 erihoolekande teenuseosutajat (kokku 390 reorganiseeritavat teenuskohta), et tagada psüühikahäiretega inimestele tänapäevastele nõuetele vastavad elamistingimused.

- **Rehabilitatsioonisüsteemi ümberkorraldamine.** Selleks, et rehabilitatsiooni vajavad inimesed saaksid teenuseid vastavalt enda vajadustele, teenustele jõudmine oleks inimese jaoks lihtne ja toetatud ning teenuseid osutatakse integreeritult mitme valdkonna (sotsiaal-, tervishoiu-, töö- ja haridusvaldkonna) koostöös, korraldatakse ümber rehabilitatsioonisüsteem. Senised muudatused on olukorda küll parandanud, kuid senisest enam tuleb vaadata inimese terviklikku abivajadust valdkondade üleselt (lisaks sotsiaalile ka tervishoid, haridus, tööhõive jm). Lisaks teenusekorralduslikele muudatustele on vaja kogu taastusravi- ja rehabilitatsioonisüsteemi järjepidevalt arendada nii, et see võimaldaks maksimeerida inimeste võimeid nende vajadusest lähtuvate, õigeaegsete, sujuvalt toimivate ja kättesaadavate teenuste toel.
- **Sotsiaal- ja tervisevaldkonna integreerimine.** Eesti tervishoiukorralduse tervikliku arendamise raames uuendatakse tervishoiukorralduse mudel, sh sotsiaal- ja tervishoiuvaldkonnas lõimitud inimkesksete teenuste pakkumine koostöös kohaliku omavalitsuse üksustega ning sündmuspõhiste teenuste arendamine. Sealhulgas on prioriteediks 2024-2025. aastal tervishoiu kestliku rahastamise ja tervishoiuteenuste kättesaadavuse tagamine tervishoiusüsteemi tõhustamise, järelkasvu koolitamise ning teiste asjakohaste meetmete abil. Koostatakse ja viiakse ellu tervisesüsteemi arengusuunad. Lõimitakse tervishoiuteenused ja sotsiaalteenused ning parendatakse koordineeritud osutamist, sealhulgas korraldus- ja rahastusmudelite analüüsimine, ühise juhtumikorralduse põhimõtete rakendamine, ennetustegevuste juurutamine, nüüdisaegsete infotehnoloogiliste lahenduste kasutusele võtmine ja andmevahetuse parandamine. Prioriteediks on ka tervise ebavõrdsuse vähendamine. Samuti on prioriteediks vähi ennetuse, diagnostika, ravi ja teaduse tippkeskuse käivitamine.
- **Pikaajalise hoolduse reformiga jätkamine ning erihoolekande kvaliteedi ja kättesaadavuse parandamine.** Jätkatakse hooldereformi rakendamist, sh praktiliste probleemkohtade lahendamine, mille eesmärk on vähendada ööpäevaringset üldhooldusteenust vajavate inimeste ja nende lähedaste maksekoormust teenuse rahastamisel ja lähedaste hoolduskoormust, parandada teenuse kvaliteeti ja hooldustöötajate palga ja töötingimusi ning kodus elamist toetavate teenuste kättesaadavust. Erihoolekandeteenuste rahastamine vajab olulist tõusu, teenuskohti (eriti kodus elamist toetavaid, kuid vajadus on ka ööpäevaringsete kohtade järele) tuleb luua juurde ning vajalik on ette valmistada ning rahastada isikukeskse teenusmudeli rakendamine. Ööpäevaringse erihooldusteenuste öendusteenuse korraldamine ja rahastamine viiakse alates 2025. aastast üle Tervisekassasse. Täiendavalt on fookuses innovaatilistel lahendustel baseeruvate tegevuste toetamine.

Riigipõhine soovitus

3. Tugevdada sotsiaalkaitset, muu hulgas käsitledes eakate vaesuse küsimust ja laiendades töötushüvitiste katvust, eelkõige nii, et ka lühiajalist tööd tegevad ja ebatüüpilises töösuhtes olevad inimesed oleksid hõlmatud

Suuremad reformid ja algatused

- **Töötutoetuse ja töötuskindlustuse reform ning uutele töövormidele töötuskindlustuskaitse laiendamine.** Muudatustega korrastatakse töötushüvitiste süsteem. Töötushüvitiste korrastamisega ühtlustatakse töötushüvitiste tingimusi, mis tagab töötushüvitiste suurema eesmärgipärasuse, mõjususe ja kättesaadavuse piisavas mahus. Majandus- ja Kommunikatsiooniministerium analüüsib töötuskindlustuskaitse laiendamise võimalusi uutele töövormidele.

Riigipõhine soovitus

4. Vähendada põlevkivi osakaalu energiaallikate jaotuses ja suurendada ressursitootlikkust bioressursipõhise innovatsiooni kaudu. Parandada tööjõu tootlikkust ja oskuste pakkumist täiendus- ja ümberõppe ning talentide parema ligimeelitamise ja hoidmise kaudu.

Suuremad reformid ja algatused

Rohepöörde ja digipöörde eesmärkide saavutamiseks kaasnevad täiendavad muutused tööturul, millega seoses hakkab eriti olulist rolli mängima inimeste oskuste vastavus muutuva majanduse ja tööturu tingimustele. Valitsus pöörab erilist tähelepanu kvaliteetsele haridusele ja inimeste ümberõppele

- **Taastuvelekter 100 reform** (taastuenergiale üleminek aastaks 2023) Rohereformi põhiülesanne on ühiskonna ja majanduse tasakaalukas ümberkujundamine, vähendades inimtegevuse negatiivset mõju keskkonnale, tugevdades ettevõtete konkurentsivõimet ja pakkudes seeläbi inimestele kvaliteetset ja puhast elukeskkonda. Praeguses julgeolekukriisis aitab rohereformi kiirendamine suurendada ühiskonna vastupidavust ja kohanemisvõimet ning vähendada haavatavust välistest teguritest. Roheülemineku kontekstis on konkurentsivõimeline energia taastuenergia. Riik on taastuenergia osakaalu eesmärgistanud ja senine liikumine selle eesmärgi poole on lootustandev. Taastuenergia osatähtsus energia lõpptarbimises oli 2022. aastal 38%. See näitaja on paranemas (2019. aastal oli 31,7%), aga strateegias „Eesti 2035“ on seatud sihiks vähemalt 65%.
- **Kliimakindla majanduse seaduse vastuvõtmine 2023.** a septembris algas Eestis kliimakindla majanduse seaduse koostamise protsess. Koostatav seadus loob aluse kliimakindlaks majanduseks, seades KHG heitkoguste eesmärgid, soodustades puhaste tehnoloogiate kasutuselevõttu ning ressursside suuremat väärindamist. Seeläbi väheneb negatiivne mõju keskkonnale ja kliimale ning paraneb inimeste elukeskkond. Puhtaid tehnoloogiad soodustades ja seda toetavat infrastruktuuri arendades suureneb ettevõtjate konkurentsivõime, sh vähenevad nii inimeste kui ettevõtete pikaajalised püsikulud läbi energiatõhususe suurendamise ja taastuvate energiaallikate turule tulemise. Lisaks tekivad uued tööstused ja konkurentsivõimelised majandusharud.
- **Kutsehariduse reform** Reformi raames töötatakse välja uued laiapõhjalised valdkondlikud kutsekeskhariduse õppekavad, kus tugevdatakse üldharidusõpinguid ja üldpädevuste õpet. Samuti arendatakse välja kutseõppeasutuste uued rahastamise põhimõtted, sh töötatakse välja tasulise kutseõppe regulatsioon korduvõppe piiramiseks. Alustatakse uue kutsehariduse seaduse väljatöötamist, mis on kooskõlas kavandatava ühtse keskhariduse seaduse ja kutsete süsteemi reformiga ning mis asendaks kehtivat kutseõppeasutuse seadust.
- **Loome talendisõbraliku keskkonna,** andekaid õppijaid toetava lõimitud formaalhariduse ja mitteformaalõppe terviksüsteemi arendamise kaudu koostöös KOVidega. Loodus- ja täppisteaduste, tehnoloogia valdkonna ja loovainete õppimise soodustamine ning nende õpetamiseks vajalike õpetajate järelkasvu tagamine kõigis vanuserühmades ja haridusliikides (sh mitteformaalses õppes).

Tabelid

Tabel 1a: Valitsemissektori fiskaalkohustus (netokulude kasvu kava)

			2023	2024	2025	2026	2027	2028
Eesmärgid								
1	Riiklikult rahastatav esmaste netokulude kasv	(kasv)		1,9	7,1	5,1	3,6	3,2
2		(kumulatiivne kasv)		1,9	9,2	14,8	18,9	22,6

Tabel 1b: Põhinäitajad

			2023	2024	2025	2026	2027	2028
			kasv	kasv	kasv	kasv	kasv	kasv
1	Potentsiaalne SKP	MTP Tabel 2, rida 26	1,3	0,7	1,0	0,9	0,5	0,5
2	SKP deflaator	MTP Tabel 2, rida 2	8,1	3,7	4,0	3,6	3,2	2,8
			% SKPst	% SKPst	% SKPst	% SKPst	% SKPst	% SKPst
3	Nominaalne positsioon	MTP Tabel 4, rida 31	-2,6	-2,9	-3,0	-2,7	-2,3	-2,1
4	Struktuurne positsioon	MTP Tabel 4, rida 33	-0,5	-0,3	-1,2	-1,5	-1,5	-1,5
5	Struktuurne primaarpositsioon	MTP Tabel 4, rida 34	-0,2	0,4	-0,6	-0,9	-0,9	-0,9
6	Võlg	MTP Tabel 4, rida 35	20,0	23,7	25,2	26,4	27,6	28,7
7	Võla muutus	MTP Tabel 4, rida 36	1,0	3,7	1,5	1,2	1,2	1,1

Tabel 2: Makromajanduslikud eeldused

	SKP	ESA kood	2023 Mld EUR	2023 %	2024 %	2025 %	2026 %	2027 %	2028 %
1	Reaalne SKP	B.1*g		-3,0	-1,0	2,1	2,5	2,0	2,0
2	SKP deflaator			8,1	3,7	4,0	3,6	3,2	2,8
3	Nominaalne SKP	B.1*g	38,2	4,8	2,7	6,2	6,2	5,3	4,9
	Realse SKP komponendid	ESA kood	Mld EUR	%	%	%	%	%	%
4	Eratarbimiskulutused	P.3		-1,5	0,5				
5	Valitsemissektori lõpptarbimiskulutused	P.3		0,9	0,9				
6	Kapitali kogumahutus põhivarasse	P.51		7,6	-1,5				
7	Varude muutus (% SKPst)	P.52 + P.53							
8	Kaupade ja teenuste eksport	P.6		-9,0	-0,2				
9	Kaupade ja teenuste import	P.7		-6,7	1,3				
	Panus SKP kasvu								
10	Sisemajanduse nõudlus			1,5	0,1				
11	Varude muutus	P.52 + P.53		-2,9	0,0				
12	Kaupade ja teenuste bilanss	B.11		-2,0	-1,1				
	Deflaatorid ja hinnad			%	%	%	%	%	%
13	Eratarbimise deflaator			8,8	3,7				
14	THHI			9,1	3,9				
15	Valitsemissektori lõpptarbimiskulutuste deflaator			11,4	5,9				
16	Investeeringute deflaator			5,7	4,4				
17	Kaupade ja teenuste ekspordi deflaator			3,6	1,5				
18	Kaupade ja teenuste impordi deflaator			-1,5	1,6				
	Tööturg	ESA kood	Tase	%	%	%	%	%	%
19	Hõive (1000 inimest)		695	2,5	0,0				
20	Töötatud tunnid töötaja kohta		1 856	-3,4	-1,0				
21	Reaalne SKP töötaja kohta			-5,4	-1,0	2,1	2,5	2,0	2,0
22	Reaalne SKP töötatud tunni kohta			-2,1	0,0	2,1	2,5	2,0	2,0
23	Hüvitatud töötajatele	D.1	18,9	10,4	5,5				
24	Hüvitis töötaja kohta (= 23 / 19)		27 209	7,7	5,5				
				%	%	%	%	%	%
25	Tööpuuduse määr (%)			6,4	7,7				
	Potentsiaalne SKP komponendid ja			%	%	%	%	%	%
26	Potentsiaalne SKP			1,3	0,7	1,0	0,9	0,5	0,5

	Panused potentsiaalse SKP kasvu							
27	Tööjõud		1,7	0,9				
28	Kapital		1,3	1,1				
29	Kogutootlikkus (TFP)		-1,7	-1,3				
			% pot. SKPst	% pot. SKPst		% pot. SKPst	% pot. SKPst	
30	Toodangulõhe		-3,9	-5,5	-4,5	-3,0	-1,5	0,0

Tabel 3: Väliseeldused

			2023	2024	2025	2026	2027	2028
1	Lühiajalised intressid	(%, aasta keskmine)	3,43	3,56	2,82	2,81	2,79	2,78
2	Pikaajalised intressid	(%, aasta keskmine)	3,90	3,64	3,70	3,73	3,77	3,80
3	USD/EUR vahetuskurss	(aasta keskmine)	1,08	1,09				
5	Maailma SKP (v.a. EL)	(kasv, %)	3,1	3,2				
6	EL reaalne SKP	(kasv, %)	0,4	0,8				
7	Maailma impordimaht, v.a. EL	(kasv, %)	3,0	3,0				
8	Nafta hind	(Brent, USD/barrel)	82,6	82,6				

Tabel 4: Riigi rahanduse prognoos

			2023	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Tulud			mld €	% SKPst	% SKPst	% SKPst	% SKPst	% SKPst	% SKPst
	ESA kood								
1	Tootmis- ja impordimaksud	D.2	5,1	13,5	13,9				
2	Sissetuleku- ja varanduse maksud	D.5	3,1	8,1	8,8				
3	Sotsiaalkindlustusmaksed	D.61	4,7	12,3	12,6				
4	Muud tulud	(P.11+P.12+P.131) + D.39 + D.4 + D.7	2,0	5,3	5,6				
5	Kapitalimaksud	D.91	0,0	0,0	0,0				
6	Muud kapitalitulud	D.92+D.99	0,5	1,3	1,2				
7	Tulud kokku (= 1+2+3+4+5+6)	TR	15,5	40,5	42,0				
8	<i>sh: EL eraldised</i>	<i>D.7EU+D.9EU</i>	0,5	1,4	1,8				
9	Tulud kokku v.a. EL eraldised (= 7-8)		14,9	39,1	40,3				
10	Tulumeetmed (lisanduv mõju, v.a. EL rahastatud meetmed)		-0,1	-0,2	1,4				
11	Prognoosis sisalduvad ühekordsed tulumeetmed (summa, v.a. EL rahastatud meetmed)		0,0	0,0	0,0				
Kulud			mld €	% SKPst	% SKPst	% SKPst	% SKPst	% SKPst	% SKPst
12	Hüvitised töötajatele	D.1	4,5	11,7	11,9				
13	Vahetarbimine	P.2	2,5	6,4	7,0				
14	Intressikulu	D.41	0,1	0,4	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6
15	Rahalised sotsiaalsiirded	D.62	4,8	12,5	13,1				
16	Mitterahalised sotsiaalsiirded	D.632	0,8	2,2	2,3				
17	Subsiidiumid	D.3	0,4	1,0	0,6				
18	Muud kulud	D.29 + (D.4-D.41) + D.5 + D.7 + D.8	0,7	1,9	2,0				
19	Kapitali kogumahutus põhivarasse	P.51	2,5	6,5	6,7				
20	<i>sh riiklikult rahastatud investeeringud</i>		2,3	6,0	6,2	6,9	6,2	5,9	5,3
21	Kapitalisiirded	D.9	0,2	0,5	0,8				
22	Muud kapitalikulud	P.52+P.53+NP	0,1	0,1	0,0				
23	Kulud kokku (= 12+13+14+15+16+17+18+19+21+22)	TE	16,5	43,2	44,9				
24	<i>sh EL eraldised (= 8)</i>	<i>D.7EU+D.9EU</i>	0,5	1,4	1,8				
25	<i>sh riiklikult rahastatud kulud (23-24)</i>		15,9	41,8	43,2				
26	EL programmide riiklik kaasfinantseering		0,1	0,2	0,2				
27	Töötuskindlustushüvitiste tsüklilised komponendid		0,0	0,0	0,0				
28	Prognoosis sisalduvad ühekordsed kulumeetmed (summa, v.a. EL rahastatud meetmed)		0,0	0,0	0,0				

29	Riiklikult rahastatud esmased netokulud (enne tulumeetmeid) (= 25-26-27-28-14)		15,7	41,2	42,1				
	Riiklikult rahastatud esmased netokulud					kasv	kasv	kasv	kasv
30	Riiklikult rahastatud esmaste netokulude kasv	MTP Tabel 1a, rida 1			1,9	7,1	5,1	3,6	3,2
	Eelarvepositsioonid	ESA kood	mld €	% SKPst	% SKPst	% SKPst	% SKPst	% SKPst	% SKPst
31	Nominaalne positsioon (= 7-23)	B.9	-1,0	-2,6	-2,9	-3,0	-2,7	-2,3	-2,1
32	Primaarne positsioon (= 31-14)	B.9-D.41p	0,9	-2,3	-2,3	-2,5	-2,1	-1,7	-1,5
	Tsükliline kohandus			% SKPst	% SKPst	% SKPst	% SKPst	% SKPst	% SKPst
33	Struktuurne positsioon			-0,5	-0,3	-1,2	-1,5	-1,5	-1,5
34	Struktuurne primaarne positsioon			-0,2	0,4	-0,6	-0,9	-0,9	-0,9
	Võlg		mld €	% SKPst	% SKPst	% SKPst	% SKPst	% SKPst	% SKPst
35	Valitsemissektori võlg		7,6	20,0	23,7	25,2	26,4	27,6	28,7
36	Võla muutus		0,7	1,0	3,7	1,5	1,2	1,2	1,1
37	Panus võla muutusesse								
38	Primaarne positsioon (= miinus 32)			2,3	2,3	2,5	2,1	1,7	1,5
39	Lumepalli efekt			-0,6	0,1	-0,8	-0,8	-0,7	-0,6
40	Intressikulu (= 14)			0,4	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6
41	Kasv			0,5	0,2	-0,5	-0,6	-0,5	-0,5
42	Inflatsioon			-1,5	-0,7	-0,9	-0,9	-0,8	-0,7
43	Võla ja eelarvepositsiooni kohandus (= 36-38-39)			-0,7	1,3	-0,2	0,0	0,2	0,3
				%	%	%	%	%	%
44	Võla keskmine intressimäär (= 14 / Võlg(t-1))			2,0	3,2	2,4	2,4	2,4	2,3

Tabel 5: Otsustatud tulumeetmete hinnanguline mõju

	Nimetus/meetodi kirjeldus	Ühe- kordne	Kulu / Tulu	Allsektor	ESA Kood	2023	2024	2025
						% SKP	% SKP	% SKP
1	Tulumaks finantssektori erakorralistelt dividendidelt	Ei	Tulu		D5	0,00%	0,23%	
2	Muud tulumaksu mõjutavad meetmed	Ei	Tulu		D5	0,02%	0,03%	
4	Juriidilise isiku tulumaksu määr 22%	Ei	Tulu		D5	0,00%	0,09%	
5	Käibemaksu standardmäära tõus 20%-lt 22%-le	Ei	Tulu		D2	0,00%	0,59%	
6	Hasartmängumaksu maksumäärade tõusud	Ei	Tulu		D2	0,00%	0,02%	
7	Aktiisimäärade tõstmine	Ei	Tulu		D2	0,07%	0,07%	
8	Keskkonnatasud	Ei	Tulu		D4	0,02%	0,13%	
9	Muud tulud (kinnisvara müügitulud, mittemaksulised tulud)	Ei	Tulu		D4	0,00%	0,12%	
10	Muud tulud	Ei	Tulu		D2	0,0%	0,05%	
11	Maksuvaba vanaduspensionieas ja erakorraline pensionitõus	Ei	Tulu		D5	-0,26%	0,00%	
12	Üldise maksuvaba tulu tõstmine 654€le	Ei	Tulu		D5	-0,05%	0,00%	

Tabel 6. Eelarve- ja struktuurikavas plaanitud indikatiivsed tulu- ja kulumeetmed.

Meetme kirjeldus	Mõju tuludele või kuludele	Rakendumise eeldatav kuupäev
Füüsilise isiku tulumaksu määr 22%		Q1 2025
Juriidilise isiku tulumaksu määr 22%		Q1 2025
Krediitiasutuste avansilise tulumaksu määra tõstmine 14%lt 18%le		Q1 2025
Dividendide muutmine ja ajatamine		2025
Julgeolekumaksuna käibemaksu tõstmine 24%ni		Q3 2025
Julgeolekumaksuna kõikidelt füüsilise isiku tuludelt 2% ja ettevõtete kasumite maksustamine 2%		Q1 2026
Üldise maksuvaba tulu kõigile 700€ (v.a vanaduspensioniealised) kaotamise edasilükkamine		Q1 2026
Käibemaksu määra soodsumäärade tõus ja käibemaksuseaduse muudatused		Q1 2025
Alkoholi- ja tubakaaktsiisi täiendav +5% 2025 ja 2026, edasi 5% koos käibemaksuga		Q3 2025; Q1 2026
Aktiisimäärade tõusud (maagaas, elekter, diisel ja muud väiksemad kütuseliigid)		Q2 2024; Q2 2025; Q2 2026; Q2 2027
Automaks		Q1 2025
Täiendavad kaitsekulud		2025
Valitsemisalade tegevuskulude kärbe		2025
Reservi suurendamine lisavajaduste katmiseks		2026

Table 7a: Valitsemissektori võla ja valitsemissektori nominaalse tasakaalu prognoos koos põhiliste eeldustega (planeeritud eelarvetrajektoori raames)

	ühik	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034	2035	2036	2037	2038
Võlakoomus (Maastrichti võlg)	(% SKP-st)	20,0	23,7	25,2	26,4	27,6	28,7	29,6	30,3	30,7	31,2	31,7	32,0	32,3	32,4	32,5	32,6
Valitussektori positsioon	(% SKP-st)	-2,4	-2,7	-3,0	-2,7	-2,3	-2,1	-1,9	-1,7	-1,5	-1,5	-1,5	-1,5	-1,5	-1,5	-1,5	-1,5
Struktuurne primaartasakaal	(% pot. SKP-st)	-0,2	0,4	-0,6	-0,9	-0,8	-0,8	-0,8	-0,8	-0,8	-0,8	-0,8	-0,8	-0,8	-0,8	-0,8	-0,8
Tsükliilise komponendi mõju	(% pot. SKP-st)	1,9	2,7	2,2	1,5	0,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Ühekordsed meetmed	(% SKP-st)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Intressikulud	(% SKP-st)	0,4	0,5	0,6	0,7	0,7	0,8	0,8	0,9	0,9	0,9	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
Pikaajaline intressimäär	(%)	3,9	3,6	3,7	3,7	3,8	3,8	3,8	3,9	3,9	3,9	4,0	4,0	4,0	4,0	4,0	4,0
Lühiajaline intressimäär	(%)	3,4	3,6	2,8	2,8	2,8	2,8	2,8	2,8	2,7	2,7	2,7	2,7	2,7	2,6	2,6	2,5
Kaudne keskmine intressimäär	(%)	2,0	2,4	2,7	2,9	2,9	3,0	3,1	3,1	3,2	3,2	3,2	3,3	3,3	3,3	3,3	3,4
Võlakoomuse muutuse ja eelarvepositsiooni vaheline erinevus (stock-flow adjustment)	(% SKP-st)	-1,6	1,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Potentsiaalne SKP	(kasv)	1,3	0,7	1,0	0,9	0,5	0,5	0,6	0,7	0,8	0,8	0,9	1,2	1,5	1,8	1,9	2,0
Reaalne SKP	(kasv)	-3,0	-1,0	2,1	2,5	2,0	2,1	0,5	0,7	0,7	0,9	0,8	1,2	1,5	1,8	1,9	2,0
SKT deflaator	(kasv)	8,1	3,7	4,0	3,6	3,2	2,8	2,8	2,7	2,7	2,6	2,6	2,5	2,5	2,5	2,4	2,4
Nominaalne SKP	(kasv)	4,8	2,7	6,2	6,2	5,3	4,9	3,2	3,4	3,4	3,5	3,4	3,8	4,1	4,3	4,4	4,5

Tabel 7b: Valitsemissektori võla projektsioon ning stress-testide võtmenäitajad, deterministlik stsenaarium ning stohhastiline simulatsioon.

Finantsstress (sensitiivsus)	ühik	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034	2035	2036	2037	2038
Võlakoomus (Maastrichti võlg)	(% SKP-st)	20,0	23,7	25,2	26,4	27,6	28,7	29,6	30,3	30,8	31,3	31,8	32,2	32,4	32,6	32,7	32,8
Pikaajaline intressimäär	(%)	3,9	3,6	3,7	3,7	3,8	3,8	4,8	3,9	3,9	3,9	4,0	4,0	4,0	4,0	4,0	4,0
Lühiajaline intressimäär	(%)	3,4	3,6	2,8	2,8	2,8	2,8	3,8	2,8	2,7	2,7	2,7	2,7	2,7	2,6	2,6	2,5
Madalam struktuurne primaarta		2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034	2035	2036	2037	2038
Võlakoomus (Maastrichti võlg)	(% SKP-st)	20,0	23,7	25,2	26,4	27,6	28,7	29,7	30,8	31,9	32,9	33,8	34,7	35,4	36,1	36,6	37,2
Struktuurne primaartasakaal	(% pot. SKP-st)	-0,2	0,4	-0,6	-0,9	-0,8	-0,8	-1,0	-1,3	-1,3	-1,3	-1,3	-1,3	-1,3	-1,3	-1,3	-1,3
Ebasoodne intressimäär-majan		2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034	2035	2036	2037	2038
Võlakoomus (Maastrichti võlg)	(% SKP-st)	20,0	23,7	25,2	26,4	27,6	28,7	29,8	30,6	31,2	31,9	32,6	33,2	33,7	34,0	34,4	34,7
Pikaajaline intressimäär	(%)	3,9	3,6	3,7	3,7	3,8	3,8	4,3	4,4	4,4	4,4	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5
Lühiajaline intressimäär	(%)	3,4	3,6	2,8	2,8	2,8	2,8	3,3	3,3	3,2	3,2	3,2	3,2	3,2	3,1	3,1	3,0
Reaalne SKP	(kasv)	-3,0	-1,0	2,8	2,4	1,3	1,0	0,4	0,5	0,6	0,3	0,4	0,7	1,0	1,3	1,4	1,5
Potentsiaalne SKP	(kasv)	1,3	0,7	1,0	0,9	0,5	0,5	0,1	0,2	0,3	0,3	0,4	0,7	1,0	1,3	1,4	1,5
Stohhastiline simulatsioon																	
Tõenäosus, et võlg on väiksem T+4/7	(%)	40,0															

Tabel 7c: Valitsemissektori võla ja valitsemissektori nominaalse tasakaalu prognoos koos prognoosi aluseks olevate eeldustega (poliitikamuudatusteta alusstsenaariumi puhul)

	ühik	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034	2035	2036	2037	2038
Võlakoomus (Maastrichti võlg)	(% SKP-st)	20,0	23,7	25,8	27,1	27,9	28,1	28,8	29,3	29,8	30,2	30,5	30,6	30,6	30,5	30,3	30,0
Valitussektori positsioon	(% SKP-st)	-2,4	-2,7	-3,4	-2,8	-2,2	-1,6	-1,5	-1,5	-1,4	-1,4	-1,3	-1,2	-1,2	-1,1	-1,1	-1,0
Struktuurne primaartasakaal	(% pot. SKP-st)	-0,2	0,4	-0,6	-0,6	-0,6	-0,7	-0,6	-0,6	-0,5	-0,5	-0,4	-0,4	-0,4	-0,3	-0,3	-0,3
Tsükliilisuse komponent	(% pot. SKP-st)	1,9	2,7	2,2	1,5	0,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Intressikulud	(% SKP-st)	0,4	0,5	0,6	0,7	0,8	0,8	0,8	0,9	0,9	0,9	0,9	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
Pikaajaline intressimäär	(%)	3,9	3,6	3,7	3,7	3,8	3,8	3,8	3,9	3,9	3,9	4,0	4,0	4,0	4,0	4,0	4,0
Lühiajaline intressimäär	(%)	3,4	3,6	2,8	2,8	2,8	2,8	2,8	2,8	2,7	2,7	2,7	2,7	2,7	2,6	2,6	2,5
Kaudne keskmine intressimäär	(%)	2,0	2,4	2,7	2,9	3,0	3,0	3,1	3,1	3,1	3,2	3,2	3,2	3,3	3,3	3,3	3,3
Potentsiaalne SKP	(kasv)	1,3	0,7	1,0	0,9	0,5	0,5	0,6	0,7	0,8	0,8	0,9	1,2	1,5	1,8	1,9	2,0
Reaalne SKP	(kasv)	-3,0	-1,0	2,1	2,5	2,0	2,1	0,5	0,7	0,7	0,9	0,8	1,2	1,5	1,8	1,9	2,0
SKP deflaator	(kasv)	8,1	3,7	4,0	3,6	3,2	2,8	2,8	2,7	2,7	2,6	2,6	2,5	2,5	2,5	2,4	2,4
Nominaalne SKP	(kasv)	4,8	2,7	6,2	6,2	5,3	4,9	3,2	3,4	3,4	3,5	3,4	3,8	4,1	4,3	4,4	4,5
Fiskaalne kordaja	(%)	0,75															

Tabel 7d: Valitsemissektori võla prognoos ja täiendavad eeldused (planeeritud fiskaaltrajektoori puhul)

	ühik	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034	2035	2036	2037	2038
Võlakooormus (Maastrichti võlg)	(% SKP-st)	20,0	23,7	25,2	26,4	27,6	28,7	29,6	30,3	30,7	31,2	31,7	32,0	32,3	32,4	32,5	32,6
Pikaajalise võla pikendamine	(% SKP-st)	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Lühiajalise võla pikenamine	(% SKP-st)	1,5	1,6	1,9	2,0	2,1	2,2	2,3	2,4	2,5	2,5	2,5	2,6	2,6	2,6	2,6	2,6
Uus pikaajaline võlg	(% SKP-st)	1,7	3,9	2,8	2,4	2,1	1,9	1,8	1,6	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,3	1,3
Uus lühiajaline võlg	(% SKP-st)	0,2	0,4	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1

Tabel 9³. Muud reformid ja investeeringud

RPS	Suuremad reformid ja algatused	TVR/PL	ELi ühised prioriteetid*
1.	Esitada õigeaegselt keskpika perioodi eelarve- ja struktuurikava. Piirata kooskõlas reformitud stabiilsuse ja kasvu pakti nõuetega netokulude kasvu 2025. aastal määrani, mis on kooskõlas muu hulgas valitsemissektori eelarve puudujäägi vähendamisega allapoole aluslepingus sätestatud kontrollväärtust 3 % SKPst ja valitsemissektori võla hoidmisega mõistlikul tasemel keskpikas perspektiivis. Laiendada maksubaasi ning parandada tervishoiu ja pikaajalise hoolduse kättesaadavust ja rahastamist.		
	Maksumuudatuste komplekt (mootorsõidukimaksu kehtestamine, muudatused tulumaksuseaduses ja aktsiisimäärade muutmine; tähtajalise julgeolekumaksu kehtestamine). Riigi eelarvestrateegia 2025-2028 näeb ette laiapindse julgeolekumaksu kehtestamise - alates 2025. aastast juulist tõstetakse käibemaksu kahe protsendipunkti võrra 24 protsendile, alates 2026. aastast lisanduvad füüsiliste isikute kõikide tulude maksustamine kahe protsendiga ja ettevõtete kasumite maksustamine kahe protsendiga. Julgeolekumaks kehtestatakse ajutiselt kuni 2028. aasta lõpuni. Lisaks on planeeritud tõsta lisaks juba kehtestatud aktsiisitõusudele alkoholi- ja tubaka aktsiisimäärasid täiendavalt 5% aastast ning aktsiisitõusud 5% aastast on ette nähtud ka bensiiniaktsiisile.		4
	Eelarverevisjoni läbiviimine (2023-2027) Riigieelarve revisjoni kava kiideti heaks 31.08.2023 valitsuskabineti nõupidamisel. Kõikide ministeeriumide valitsemisalad analüüsitakse ühe korra läbi aastaks 2027. Revisjoni eesmärk on riigi eelarvehandite tõhus kasutus ning riigi eesmärkidest lähtuvalt asjakohaste teenuste ja tegevuste pakkumine optimaalsete kuludega.		
2.	Jätkata taaste- ja vastupidavuskava, sealhulgas REPowerEU peatüki kiiret ja tulemuslikku rakendamist, tagades reformide ja investeeringute lõpuleviimise 2026. aasta augustiks. Kiirendada ühtekuuluvuspoliitika programmi rakendamist. Jätkata vahehindamise raames keskendumist kokkulepitud prioriteetidele, võttes meetmeid pikaajalise hoolduse sektori vajaduste paremaks rahuldamiseks, kaaludes samal ajal võimalusi, mida pakub Euroopa strateegiliste tehnoloogiate platvormi algatus konkurentsivõime parandamiseks.		
	Taaste- ja vastupidavuskava rakendamine.		1,2,3
	Erihoolekande kvaliteedi ja kättesaadavuse parandamine. Selleks, et parandada erihoolekande kvaliteeti ja kättesaadavust on vajalik tagada teenuste jätkusuutlik rahastamine, vähendada teenuskohtade järjekordi ja suurendada fookust kogukonnapõhiste teenuste arendamisele. Euroopa Liidu ja riigieelarve vahendite toel on 2024. aastaks reorganiseeritud 14 asutust 1725 teenuskohaga ja juurde loodud 514 uut kogukondliku elamise teenuskohta. Peale 2027. aastat reorganiseerimisega lõpuni jõudmiseks on vaja reorganiseerida veel 5 erihoolekande teenuseosutajat (kokku 390 reorganiseeritavat teenuskohta), et tagada psüühikahäiretega inimestele tänapäevastele nõuetele vastavad elamistingimused.	2	2

³ Tabel 8 jääb numeratsioonis vahele, sest selle tabeli peavad esitama üksnes need riigid, kes on soovinud oma kava perioodi pikendada neljalt aastalt seitsmele aastale.

RPS	Suuremad reformid ja algatused	TVR/PL	ELi ühised prioriteedid*
	<p>Rehabilitatsioonisüsteemi ümberkorraldamine. Selleks, et rehabilitatsiooni vajavad inimesed saaksid teenuseid vastavalt enda vajadustele, teenustele jõudmine oleks inimese jaoks lihtne ja toetatud ning teenuseid osutatakse integreeritult mitme valdkonna (sotsiaal-, tervishoiu-, töö- ja haridusvaldkonna) koostöös, korraldatakse ümber rehabilitatsioonisüsteem. Senised muudatused on olukorda küll parandanud, kuid senisest enam tuleb vaadata inimese terviklikku abivajadust valdkondade üleselt (lisaks sotsiaalile ka tervishoid, haridus, tööhõive jm). Lisaks teenusekorralduslikele muudatustele on vaja kogu taastusravi- ja rehabilitatsioonisüsteemi järjepidevalt arendada nii, et see võimaldaks maksimeerida inimeste võimeid nende vajadusest lähtuvate, õigeaegsete, sujuvalt toimivate ja kättesaadavate teenuste toel.</p>		2
	<p>Sotsiaal- ja tervisevaldkonna integreerimine. Eesti tervishoiukorralduse tervikliku arendamise raames uuendatakse tervishoiukorralduse mudel, sh sotsiaal- ja tervishoiuvaldkonnas lõimitud inimkesksete teenuste pakkumine koostöös kohaliku omavalitsuse üksustega ning sündmuspõhiste teenuste arendamine. Sealhulgas on prioriteediks 2024-2025. aastal tervishoiu kestliku rahastamise ja tervishoiuteenuste kättesaadavuse tagamine tervishoiusüsteemi tõhustamise, järelkasvu koolitamise ning teiste asjakohaste meetmete abil. Koostatakse ja viiakse ellu tervisesüsteemi arengusuunad. Lõimitakse tervishoiuteenused ja sotsiaalteenused ning parendatakse koordineeritud osutamist, sealhulgas korraldus- ja rahastusmudelite analüüsimine, ühise juhtumikorralduse põhimõtete rakendamine, ennetustegevuste juurutamine, nüüdisaegsete infotehnoloogiliste lahenduste kasutusele võtmine ja andmevahetuse parandamine. Prioriteediks on ka tervise ebavõrdsuse vähendamine. Samuti on prioriteediks vähi ennetuse, diagnostika, ravi ja teaduse tippkeskuse käivitamine.</p>	2	2
	<p>Pikaajalise hoolduse reformiga jätkamine ning erihoolekande kvaliteedi ja kättesaadavuse parandamine. Jätkatakse hooldereformi rakendamist, sh praktiliste probleemkohtade lahendamine, mille eesmärk on vähendada ööpäevaringset üldhooldusteenust vajavate inimeste ja nende lähedaste maksekoormust teenuse rahastamisel ja lähedaste hoolduskoormust, parandada teenuse kvaliteeti ja hooldustöötajate palga ja töötingimusi ning kodus elamist toetavate teenuste kättesaadavust. Erihoolekandeteenuste rahastamine vajab olulist tõusu, teenuskohti (eriti kodus elamist toetavaid, kuid vajadus on ka ööpäevaringsete kohtade järele) tuleb luua juurde ning vajalik on ette valmistada ning rahastada isikukeskse teenusmudeli rakendamine. Ööpäevaringse erihooldusteenuste öendusteenuse korraldamine ja rahastamine viiakse alates 2025. aastast üle Tervisekassasse. Täiendavalt on fookuses innovaatilistel lahendustel baseeruvate tegevuste toetamine.</p>	2	2
3.	Tugevdada sotsiaalkaitset, muu hulgas käsitledes eakate vaesuse küsimust ja laiendades töötushüvitiste katvust, eelkõige nii, et ka lühiajalist tööd tegevad ja ebatüüpilises töösuhtes olevad inimesed oleksid hõlmatud.		

RPS	Suuremad reformid ja algatused	TVR/PL	ELi ühised prioriteetid*
	Töötutoetuse ja töötuskindlustuse reform ning uutele töövormidele töötuskindlustuskaitse laiendamine. Muudatustega korrastatakse töötushüvitiste süsteem. Töötushüvitiste korrastamisega ühtlustatakse töötushüvitiste tingimusi, mis tagab töötushüvitiste suurema eesmärgipärasuse, mõjususe ja kättesaadavuse piisavas mahu. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium analüüsib töötuskindlustuskaitse laiendamise võimalusi uutele töövormidele.		2
4.	Vähendada põlevkivi osakaalu energiaallikate jaotuses ja suurendada ressursitootlikkust bioressursipõhise innovatsiooni kaudu. Parandada tööjõu tootlikkust ja oskuste pakkumist täiendus- ja ümberõppe ning talentide parema ligimeelitamise ja hoidmise kaudu.		
	Taastuvelekter 100 reform (taastuenergiale üleminek aastaks 2023) Rohereformi põhiülesanne on ühiskonna ja majanduse tasakaalukas ümberkujundamine, vähendades inimtegevuse negatiivset mõju keskkonnale, tugevdades ettevõtete konkurentsivõimet ja pakkudes seeläbi inimestele kvaliteetset ja puhast elukeskkonda. Praeguses julgeolekukriisis aitab rohereformi kiirendamine suurendada ühiskonna vastupidavust ja kohanemisvõimet ning vähendada haavatavust välistest teguritest. Roheülemineku kontekstis on konkurentsivõimeline energia taastuenergia. Riik on taastuenergia osakaalu eesmärgistanud ja senine liikumine selle eesmärgi poole on lootustandev. Taastuenergia osatähtsus energia lõpptarbimises oli 2022. aastal 38%. See näitaja on paranemas (2019. aastal oli 31,7%), aga strateegias „Eesti 2035“ on seatud sihiks vähemalt 65%.		1,3
	Kliimakindla majanduse seaduse vastuvõtmine 2023. a septembris algas Eestis kliimakindla majanduse seaduse koostamise protsess. Koostatav seadus loob aluse kliimakindlaks majanduseks, seades KHG heitkoguste eesmärgid, soodustades puhaste tehnoloogiate kasutuselevõttu ning ressursside suuremat väärindamist. Seeläbi väheneb negatiivne mõju keskkonnale ja kliimale ning paraneb inimeste elukeskkond. Puhaste tehnoloogiad soodustades ja seda toetavat infrastruktuuri arendades suureneb ettevõtjate konkurentsivõime, sh vähenevad nii inimeste kui ettevõtete pikaajalised püsikulud läbi energiatõhususe suurendamise ja taastuvate energiaallikate turule tulemise. Lisaks tekivad uued tööstused ja konkurentsivõimelised majandusharud.		1,3
	Kutsehariduse reform. Reformi raames töötatakse välja uued laiapõhjalised valdkondlikud kutsekeskhariduse õppekavad, kus tugevdatakse üldharidusõpinguid ja üldpädevuste õpet. Samuti arendatakse välja kutseõppeasutuste uued rahastamise põhimõtted, sh töötatakse välja tasulise kutseõppe regulatsioon korduvõppe piiramiseks. Alustatakse uue kutsehariduse seaduse väljatöötamist, mis on kooskõlas kavandatava ühtse keskhariduse seaduse ja kutsete süsteemi reformiga ning mis asendaks kehtivat kutseõppeasutuse seadust.	2	

RPS	Suuremad reformid ja algatused	TVR/PL	ELi ühised prioriteedid*
	<p>Loome talendisõbraliku keskkonna, andekaid õppijaid toetava lõimitud formaalhariduse ja mitteformaalõppe terviksüsteemi arendamise kaudu koostöös KOVidega. Loodus- ja täppisteaduste, tehnoloogia valdkonna ja loovainete õppimise soodustamine ning nende õpetamiseks vajalike õpetajate järelkasvu tagamine kõigis vanuserühmades ja haridusliikides (sh mitteformaalses õppes).</p>		
<p>* 1. <i>Õiglane rohe- ja digipööre, sealhulgas kooskõla Euroopa kliimamäärusega</i> 2. <i>Sotsiaalne ja majanduslik vastupanuvõime, sealhulgas Euroopa sotsiaalõiguste sammas</i> 3. <i>Energiajulgeolek</i> 4. <i>Vajaduse korral kaitsevõime ülesehitamine</i></p>			

Tabel 10: Investeerimisvajadused

Ühised prioriteetid		Investeeringute vajaduse kirjeldus
1	Õiglane rohe- ja digipööre, sealhulgas kooskõla tagamine Euroopa kliimamäärusega	Kliimakindla majanduse seaduse rakendamisega seotud täiendavad investeeringud
2	Sotsiaalne ja majanduslik vastupanuvõime, sealhulgas Euroopa sotsiaalõiguste sammas	Sotsiaal- ja tervisevaldkonna arendamise ning integreerimisega seotud täiendavad investeeringud.
3	Energiajulgeolek	Euroopa elektrisüsteemiga sünkroniseerimisest tulenevad täiendavad investeeringud; taastuvenergia osakaalu suurendamisega seotud täiendavad investeeringud
4	Vajaduse korral kaitsevõimekuse suurendamine	Kaitsevõimekuse suurendamisega seotud täiendavad investeeringud